

ІХ

Ще як панщину робив я,
А громада зла була,
Сталось так одного року:
Обікрали мя дотла,
Всю комору, всю обору!
Ані панщину робить —
Я з тяглом ставав, — ні жить чим,
Ні данину заплатить.
Затягнув я довг у пана,
Триста римських. Посправляв,
Що потрібно, довг щороку
Ратами платити мав.
Через рік мя знов обкрали,

І прийшлось мені оп'ять
Двісті римських на прожиток
В панськiм скарбі позичать.
І заляг той довг у мене
На сумлінні, мов скала...
Через рік худоба гибла,
Там неврода знов була...
Ані руш стягнуть на рату!

Правда, пан не налягав.
Аж ось бух! Пан через мене
Спір з громадою програв.
Восени було. Гей, їде
На коні лакей Іван
Та й кричить до мене: «Хаїм,
До двора! Зове тя пан!»
Приходжу. Пан лютий-лютий!
«Жиде, довг мій ти приніс?»
«Пане,— мовлю,— ще-м нічого
Не продав!» — «Бери тя біс,
А мені потрібно грошей!
Знаєш з хлопами свідчить,
Знай же тут мені весь довг мій,
Все до крихти заплатить!»
«Пане,— мовлю,— вашій ласці
Все завдячую, що там
Маю: якби я попрóдав
В с е, то й довг сплатив би вам!»
«Ну, то продавай!» — «А, пане,
Що робитиму я сам?»
«Хоч на жебри йди, про мене!»
«А де ж жінку й діти діть?»
«А мене то що обходить?
Хоч покидай їх під пліт!»
«Чи так, пане? Ну, так ось вам
Мое слово: ждіть, не ждіть —
Я сплачу вам довг, як зможу,—
Ви що хочте, те й робіть!»
Гей, як блисне пан очима,
Та тарах менс в лице
Раз і другий! «Псе поганий!
На і на тобі за це!
Хлопці, зараз запрягайте
І до нього їдьте в дім,

Збіжжя, шмаття, всю худобу,
Все берить до голих стін,
Все везить у двір! Побачу,
Як-то будеш ти скакати!»
Кинулась двірня. Вже фіри
Вулицею копотять!..
Ще година не минула,
Всю мізерію мою
В двір стягли. Я став, не знаю,
Чи мертвий, чи ще жию.

Так тоді мені здавалось,
Що вже світ валиться весь,—
Так-то чоловік з добром тим,
З кождим кусником зживесь!
Жінка, діти тож прибігли,
Плачуть, просять і ревуть;
Пан на ганку люльку курить,
Все плює й глядить у кут.
Жінка бух йому у ноги,
Цілувати почала...

«Марш!» — пан крикнув і в грудь копнув
Чоботом, аж кров пішла.

Втім тур-тур! Візок в подвір'я.

Бачу, жид, уже в літах,
Іде, в простому халаті,
Сам віжки держить в руках,
Однокінкою. Заїхав
Перед ганок лиш зирк-зирк,
Оглядив всю ту содому,
Лиш всміхнувся, нічичирк,
Та й до пана. Пан аж скрикнув:
«Шая-Ляйб! За житом ти?»

«Так, за житом». — «Добре, добре!
Є готове, лиш плати!»

«Добре, пане. Але що се
Тут за ярмарок у вас?»

«Слухай, Шая, ти гешефтсман.
Знаєш, що в гешефті час!

Отсей жид — він мій підданий —
Винен гріш мені п'ять сот

Третій рік уже, й ша-тихо,
Мов води набрав у рот.

Нині зву його, заплати

Домагаюсь по добру —
Він мені ще грубіянить,
А платити ні ду-ду.
От я наказав забрати
Все добро його. Хочу
Жида розуму навчити,
Сам собі свій довг сплачу».
«Пане,— крикнув я,— неправду
Ви говорите! Я сам
Обіцяв вам дати рату,
Як лиш збіжжя що продам».
«Ну, гляди, в живії очі
Брешеш! — він мені кричить.—
Ну, скажи, ти жид, чи міг би
Ти інакше поступить?»
«Пане,— Шая-Ляйб озвався,—
Много вишен він?» — «П'ять сот».
«Ну, так ось вам ваші гроші!»
Та й вийма один банкнот
На сто ринських, другий, третій —
Усі гроші відлічив.
«А йому се все віддайте!»
Пан лиш очі витріщив.
Далі схопивсь, мов шалений.
«Що, такий клапатий жид
Сміє так мене під'їхать?..
Жиде, се для мене встид!
Ні, не хочу твоїх грошей!
А ти, Хаїм, забирайсь
Із добром поганим своїм
Та на рату ми старайсь!»
Се сказавши, плюнув, фукнув,
Гримнув від сіней дверми
Та й сховався у покої.
Мов німі, стояли ми.
Шая-Ляйб всміхнувсь і мовив:
«Встид вельможному! Отсе
Варто було п'ять сот римських,
Щоб нагнать йому в лице
Встиду трохи! Ну, ти, Хаїм,
Забирайсь! Як я скінчу
Тут своє купецьке діло,
То до тебе загощу».